

DEDE KORKUT KİTABI:
TÜRKİSTAN/TÜRKMEN SAHRA NÜSHASI
SOYLAMALAR VE 13. BOY
SALUR KAZAN'IN
YEDİ BAŞLI EJDERHAYI
ÖLDÜRMEŞİ

Orijinal Metin (Tıpkıbasım), Transkripsiyon, Aktarma

"adlı eser" ile

"Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması:

İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım"

adlı makale

üzerine görüşler ve okuma hataları ile ilgili düzeltmeler.

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

DEDE KORKUT KİTABI:

TÜRKİSTAN/TÜRKMEN SAHRA NÜSHASI

SOYLAMALAR VE 13. BOY

SALUR KAZAN'IN

YEDİ BAŞLI EJDERHAYI

ÖLDÜRMEŞİ

Orijinal Metin (Tıpkıbasım), Transkripsiyon, Aktarma

“adlı eser” ile

“Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması:

İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım”

adlı makale

üzerine görüşler ve okuma hataları ile ilgili düzeltmeler.

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

Uzun yıllardır yakından tanıyıp, bildiğimiz, üzerinde dil araştırmaları yaptığımız, Türk destan ve kültür tarihi ile ilgili makaleler yazdığımız “*Dede Korkut Kitabı*”nın yeni bir yazma nüshası bulunduğu haberi ile heyecanlandık, acaba Vatikan ve Dresten nüshalarından farklı yanları nedir, Anadolu ve Rumeli ağzlarında anlatılan “varyantlar”ı ile benzerlikleri var mıdır? Bu yazmanın dil ve ağız özellikleri nelerdir? gibi soruların cevaplarını merak ediyorduk...

Bu merakımızı, “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü”nün yayın organı olan “*Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*”nde (Cilt 16, Sayı 2 [Haziran 2019], ss. 147-379) yayımlanan, Nasser Khaze Shahgoll, Valiollah Yaghoobi, Shahrouz Aghatabal, Sara Behzad adlarında dört kişinin imzasını taşıyan, büyük boy 232 sayfalık, çok yönlü bir araştırmayı içine alan ilmi bir makale ile giderdik. Bu uzun ve titizlikle hazırlanmış ilmi yazının içindekiler de çok ilgi çekici idi: Özet (s. 147-148), Önsöz yerine (s.149-150); Giriş, Eser. Yazmanın bulunuşu ve incelenmesi (s.150-151). Burada, Günbed Yazması'nı sahibi Muhammed Veli Hoca ile torunu ve bu makaleyi hazırlayan 4 kişinin fotoğrafları var. Ayrıca, “...ertesi gün yazmanın sahibini arayıp eserin oldukça değerli olduğunu, işi çekilme korunması gerektiğini ve şayet izin verirse bu eseri çalışmak istediğimizi bildirdim. Veli Muhammed Hoca bu isteğimizi sevinerek kabul etti. Daha sonra, Veli Muhammed Hoca 1 Şubat 2019 tarihli bir yazı ile söz konusu yazmanın metninin hazırlanması ve yayınlanması ile ilgili bütün hakları bize devretti. / Not: Veli Muhammed Hoca'nın yazmanın metninin hazırlanması ve yayınlanması ile ilgili bütün hakları bu makale yazarlarına devrettiğine dair tarihli ve imzalı belge kişisel arşivimizdedir.” İçerikli bilgi de konu için önemlidir.); Yazmanın özellikleri (s.153-154); Eserin Adı (s. 154-155). Elyazması Hakkında ve Eserin Yazılma ve Çekimlenme Süreçleri: Yazılması (s. 155-156); Çekimleniş (s.156-159); Gün. Yazmanın Öteki Yazmalarla İlişkisi, Oğuz Destanları İçindeki Yeri (s.159-161); Günbet Yazmasının DKK Sorunlarının Çözümüne Katkıları (s.161-165); İçerik (s. 165); Dil, Yazım ve Ses Bilgisi Özellikleri, Yazım Özellikleri (s. 165-166); Ünsüzlerin Yazımı (s. 166-176), Ünlülerin Yazımı (s.167), Alıntı Sözcükler (s. 167-168: Bu bölümde “*Arapça ve Farsça alıntı*

sözcükler üzerinde durulmuş, Moğolcadan Türkçeye geçen pek çok alıntı sözcük üzerinde durulmamıştır.”); Ses Özellikleri: Ünlüler (s.168); Ünlü uyumu (s.168-169); Ünsüzler: Ünsüz Uyumu (s. 169), Ünsüzlerde Ses Olayları (s. 169-172); Biçim Bilgisi Özellikleri: Yapım Biçim Bilgisi; Yapım Ekleri: Addan Ad yapım Ekleri (s.172-274); Addan Fiil Yapım Ekleri (s. 174-176); Fiilden Ad Yapım Ekleri (s. 176-178); Fiilden Fiil Yapım Ekleri (s. 178-180); Çekim Biçim Bilgisi: Ad Çekimi: Çokluk (s. 180-181); Durum Ekleri: Yalın Durum (s. 181); İlgî Durumu (s.181); Belirtme Durumu (s.181); Yönelme Durumu (s. 182); Bulunma Durumu (s.182); Ayrılma Durumu (s. 182); Vasıta Durumu (s. 182); Eşitlik Durumu (s. 182-183); Yön Gösterme Durumu (s.183); İyelik Ekleri (s. 183); İyelik Durumu Ekleri (s. 183-184); Sıfatlarda Karşılaştırma (s. 185); Sıfatlarda Kuvvetlendirme (s.185); Aitlik Eki (s. 185); İsimlerin Yönlendirilmesi: Ek-Fiil ve Bildirme Ekleri: Geniş Zaman (Şimdiki Zaman) Kipi (s. 185); Belirli Geçmiş Zaman Kipi (s. 185-186); Belirsiz Geçmiş Zaman Kipi (s.186); Ek-Fiil Olumsuzluğu (s.186); Fiil Çekimi: Belirli Geçmiş Zaman (s. 186-187); Belirsiz Geçmiş Zaman (s. 187); Şimdiki Zaman (s. 187); Geniş Zaman (s.187-189); Gelecek Zaman (s.189); Tasarlama Kipleri: Şart (s. 189); İstek (s. 190); Emir (s.190); Gerekliklik (s. 190-191); Hikâye (s. 191); Rivayet (s. 191); Şart (s. 191); Yeterlilik Fiili (s. 191); İsim-Fiiller (s. 192); Sıfat-Fiiller (s. 192-193); Zarf-Fiiller (s. 193-194); Zamirler: Şahıs Zamirleri (s. 194-195); İşaret Zamirleri (s.195); Dönüştürme Zamirleri (s. 195); Söz Varlığı Özellikleri (s. 195-196); Çalışmanın Yöntem ve İlkeleri (s. 196-197); Harf Çevrim ve Yazı Çevrim İmleri (s. 198-199); Çeşitli İmler (s. 199); Metin (s. 199-225); Sayfa Kenarındaki Metin Dışı Yazılar (s. 226-227); Dizinler (s. 228-289); Özel Adlar Dizini (s.289-293); Diplomatik Metin (s.294-309); TIPKIBASIM (s.310-374); Kısaltmalar (s.375); Kaynaklar (s.375-378); Çevrimiçi Kaynaklar (s. 378); yazar Bilgisi (s. 378); Yazı Bilgisi (s.379; Alındığı tarih: 3 Mayıs 2019, Yayına kabul edildiği tarih: 4 Haziran 2019; E-yayın tarihi: 30 Haziran 2019).

Prof. Dr. Metin Ekici tarafından hazırlanan, yukarıda künyesini verdiğim “Eser”, Önsöz (s. 9), Giriş (s. (15-26; 1. Dede Korkut Kitabı'nın Nüshaları; 1.1. Dresten Nüshası; 1.2. Vatikan Nüshası; 1.3. Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası; 1.3.1. Türkistan/Türkmen Sahra Nüshasının Genel Özellikleri; 1.3.2. Türkistan /Türkmen Sahra Nüshasının Yazarı, Dili ve Tarihi; 1.3.3. Türkistan/Türkmen Sahra Nüshasının İçerik Özellikleri; Kaynaklar), Metinde Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri (s. 29); Orjinal Metin (Tıpkıbasım) Transkripsiyonu (s.30-152: Bu bölümde, 'çift numaralı' sayfalarda 'Metin', "tek numaralı" sayfalarda da 'metnin transkripsiyonu' verilmiştir.) bölümlerinden oluşmaktadır.

NOT-1: Metin Ekici, Nasser Khaze Shahgoll (vb.ları), Yusuf Azmun, Necati Demir'in Dede Korkut Kitabı üzerine yaptıkları yayınlar ve bu konuda yazılan bazı makaleler ile ilgili bir makalenin künyesi aşağıda verilmiştir:

[Kürşat Efe, “Dede Korkut Oğuznâmeleri Üzerine Yeni Araştırmalar”, DEDE KORKUT Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 19, Ağustos 2019, s. 292-309].

Bu yazıda, Dede Korkut üzerine yeni yapılan yayınlar ile ilgili bilgiler verilmekte, içindekiler sıralanmakta, fakat metin okuyuşlarındaki hatalar üzerinde hiç durulmamaktadır.

Burada, Metin Ekici'nin okuduğu (...ilk metin okuma anından sonuna kadar boş vakitlerinin tamamında yardımı gelen Dr. Gürel PEHLİVAN; ... tarih ve tarihi silah bilgisi ve de eski metinlere hâkimiyetiyle desteğini gördüğüm... Doç. Dr. Abdullah TEMİZKAN; ... okuma sırasında metnin kontrolünü yapan, yorumlu transkripsiyon ve diğer teknik konularda her türlü desteğini sunan... Dr. Fazil ÖZDAMAR da dâhil, eserin oluşmasında katkıda bulunanlar...) metnin transkripsiyonu üzerinde durarak, bana göre, okumalarda görülen bazı 'hatalar'ı belirtmeye çalışacağım.

NOT-2: 1) Metin Ekici'nin okuduğu metinlerde, sayfa numaraları verilmiş, fakat satır numaraları verilmediği için, karşılaştırmada zorluk çekilmektedir.

2) Ekici'nin 1b ile verdiği sayfa numarası diğerinde 1a'dır.

3) Ekici'nin verdiği dip not sayısı 50; diğerinde verilen açıklamalı dip notu sayısı 202'dir.

4) Ekici'de (nun+kef = n) ile gösterilmiştir; diğerinde (ng) ile verilmiştir, doğrusu da budur.

5) Ekici'de, bazı okuyuşlar, Türkiye Türkçesine göre yapılmış; Türkmen ve Azerbaycan Türkçesinin söyleyiş özellikleri gözden kaçırılmıştır.

6) Ekici'deki “SÖZLÜK” bölümü 6 sayfa olup, kelimelerin anlamları verilmiş; fakat hangi sayfa ve satırda geçtikleri belirtilmemiştir.

7) Ekici'de, ayrıca, “DİZİN” diye 4,5 sayfalık bir bölüm vardır ki burada verilen numaralar, eserin sayfa ve satırlarını değil, kitaptaki sayfa numaralarını göstermektedir. Hataları olduğu için kullanışlı değildir.

8) Bizim bilgisayaramızda transkripsiyon işaretleri bulunmadığı için, Arap harflerinin karşılıkları şöyle gösterilmiştir: Medli elif/elif (â), sad (s), kaf (k), ha (h), hı (h), gayın (g), tı (t), zel (z), nun+kef (ng), kapalı e (e)

Ekici'nin okuduğu metinlerde tespit edebildiğim “düzeltmeler” aşağıdadır:

Ekici'nin okuyuşu:

Bizim okuyuşumuz:

1b-1: Hakk Te'âlâ

Hakk Ta'âlâ (pek çok yerde)

2 Cibril

Cebre'il

5 dînlü

dîn-lü

10 sâyebân

sâybân (pek çok yerde)

(=gölgelek; büyük çadır, otağ')

11 Davud Nebî

Dâvud-ı Nebî

11 yetürürdi

yetürürdi [e= kapalı e yerine]

11 münâcâtda

münâcâtta

(münâcât : "yakarış, dua; Tanrı'dan bir şey

dilemek için söylenen söz. ")

13 İbrahim Halilullah

İbrâhîm Halilü'l-lâh

13 hocası-y-ilen

hvacesiyyen

14 bana

bangâ

2a-1 İbrahime

İbrâhîme

8 Kur'an

Kur'ân (pek çok yerde)

7 mümin hakîr

mü'min müttakî

9 dosta

dutsa

9 zeki

zekî

12 sehi

sahî

(= "eli açık, cömeri")

13 dahî

dahî

	(= "dahi, da'de, bile" < Tü. takı)
14 safâ	sefâ
	(= 1.safâlık, berraklık; 2. Gönül rahatlığı.)
2b-1 gâziler	gâziler
	(<i>gâzî</i> : "gazâ eden, düşmanla savaşan kimse")
2 şehîd gerek	şehîd <i>gâzî</i> gerek (<i>hâşiyede</i>)
3 dervîşlerüñg	dervîşlerüñg (<i>pek çok yerde: dervîş</i>)
4 Veyse'l-Karan	Veysü'l-Karan
7 bedevli	bedevli (<i>pek çok yerde</i>)
	(<i>bedev</i> : bir at cinsi; <i>bedevli</i> : "bedev atı olan")
8 çal-karakuş kıynaklı	çal kara kuş kaynaklı (<i>Bu konu için bk. S.201, not: 18</i>)
	(<i>çal</i> : "boz, kır, alaca, kül rengi"; <i>kara kuş</i> : "kartal")
8 bürküt	bürgüt
	(= "bir tür kartal" < Moğ. <i>bürgüd</i>)
9 yatmaz uyumaz	yatmaz uymaz
	(<i>uy-</i> "uyumak" / <i>Tebriz ağzı</i>)
10 borçlularun harçlugu	borçlı-larung harclugu
10 yalanaçların geyecegi	yalanaçların <i>gecigesi</i> (<i>bk. S.201, not: 20</i>)
	(<i>yalanaç</i> : "çıplak, üryan, yoksul"; <i>gecige</i> < Moğ. <i>gecige</i> "artçı birlik; arka, ense")
11 Adabasa yerinde	ada basa yeriyende
	(<i>ada basa yeri-</i> : "sağlam ve güçlü adamlarla yürümek")
12 yürek yaran	yürek yarang
	(<i>yar-</i> : "yarmak, yarık açmak")
13 ulaldugca	ulaldugca
	(<i>ulal-</i> "ululanmak, kendisine saygı gösterilmek, büyümek")
14 ümid	ümid (<i>pek çok yerde</i>)
	(< <i>Fars</i> . "umut")
14 büyüldüğe	böyüldüğe
	(<i>böyül-</i> "büyümek")

3a-1 karıduğca	karıduğca
	(<i>karı-</i> : "yaşlanmak, kocamak")
3 ulu âyetinde	öz zâtında
	(<i>öz</i> : "kendi, öz"; <i>zât</i> "1.kişi, şahıs, kendi; 2.öz, cevher")
7 refâhu-y-içün	refâhu-çün
7 ...muhtâcun eyler-mi	muhtacdang ileri muhtâc'ün-ileyhi
	muhtâc ilahî (<i>muhtâc'ün ileh</i> : "gerekli olan, ihtiyaç duyulan şey")
3b-10 ârân sazun gür mişenün	aran sazung gür meşenung kollarında
	göllerinde
10 aslan enürür	aslan engrür
	(<i>engre-</i> : "kütkremek, haykırmak, bağırarak")
	< DLT. 73: <i>angra-</i> / <i>ingre-</i>)
4a- 9 dürişende	duruşanda
	(<i>duruş-</i> "karşı karşıya gelmek, çarpışmak, savaşmak")
9 dürişmişçe	duruşmuşça
10 arha den sürülürse	arhadang sorulursa
11 yiner	yenger
	(<i>yeng-</i> : "yenmek, üstün gelmek")
4b- 1 üç ıldırım inse	uc ıldırım ense
	(<i>uc</i> : "sebebiyle"; <i>ıldırım</i> : "yıldırım")
1 sâyhân	sayhan
	(= "taş, taşlık yer" < DLT. 514. <i>say taşlık yer</i>)
4 damırnsa	damuzsa
	(<i>damız-</i> : "damlatmak, damla damla akıtmak")
4 mişeni	meşe-ni
	(<i>meşe</i> : "orman, ormanlık yer")
5 koba	kuba
	(= "deve veya kaz için) komur rengi")
7 gölge	kölge
	(=gölge)

9	kaynakunun	kaynakının	(<i>kaynak</i> : "yarıtcı kuş ve hayvanlarda tırnak, pençe")
9	çiletse tomçukunun	çiletse tumçukunun	(<i>çilet-</i> "saçmak, serpmek"; <i>tumçuk</i> "gaga" < DLT.)
10	tüm	tom	(= <i>sert, katı</i>)
10	yım yımlansa	yem yemlense	(<i>yemlen-</i> : "yemlenmek, beslenmek")
13	geyigi mârîhde	geyigi marîhda	(<i>marîh</i> : "pusu, av gözelleme yeri")
5a-12	agılının	agılun	(<i>agıl</i> : "ağıl, arkaç")
	ögeç	ögeç	(= "öveç, iki üç yaşındaki erkek koyun")
5b- 2	harb harb	harp harp	
5	nazarsak oldığıça	nazar, sak olduğca	(<i>nazar</i> : 1. bakış, göz, bakma; 2. huzur, kat, ön") (<i>sak</i> : "sağ, sağlam, sağlıklı, esen")
7	için	ipçin	(<i>ipçin</i> : "zirh" < Moğ. <i>öbçin</i>)
10	asl-ı Selcik	asil Selcik	
11	uradur-mı? Uratmak	üredür mi? Üretmek	(<i>üret-</i> : "üretmek, çoğaltmak")
12	hemi	hamı	(= "bütün, hep, herkes")
6a- 6	üc ıldırım, dökübeni	uc ıldırım, degübeni	
12	söküsinde	seküsinde	(<i>sekü</i> : "seki, yüksek düzlük yer, dağ başındaki düzlük")
6b- 1	geyik	geyik	
1	çeşme suyunun	çeşmesinin	
2	çârhovuzlar	çâr havuzlar	

		(= büyük havuzlar)
3	sürâhiler ... la'li-î çakır	sürâhiler la'li çakır
		(<i>la'li çakır</i> : "kırmızı şarap")
4	kuzular	kuzılar
5	çaka den	çakırdang
		(<i>çakır</i> : "şarap, içki")
8	eklim	eglim
		(= 1. eğik, eğri; 2. yamaç")
9	kızıl bugdadın kildi	kızıl bugda dîn kilidi
		(<i>kızıl</i> : "kızıl renkli"; <i>bugda</i> : "buğday")
13	yıhdurmasa	yencdürmese
		(<i>yencdür-</i> : "ezdirmek, hurdalaş etmek, parçalatmak")
14	yeni	yengi
		(= "yeni" < DLT. 610: <i>yanğı</i>)
7a- 1	küni	güni
1	yen	yeng
		(= "gıysi kolunun el üstüne gelen bölümü, kol ağzı: yen")
4	yoşanmasa	yumşanmasa
		(<i>yumşan-</i> : "yumşamak, sertliğini gidermek")
6, 8	sâirinde	sayra[ya]nda
		(<i>sayra-</i> : "ötmek, çıldırmak, şakılamak")
7	elçilüka	elçiluka
		(= <i>elçiliğe</i>)
12	baglayuben	baglayubar
13	ala bıdaklu sürcidâlar	ala baydaklu sur cidalar (bk. 7b-1,2)
		(<i>ala</i> : "ala, karışık renkli, çok renkli, alaca"; <i>baydak</i> : "bayrak, sancak"; <i>sur</i> : "sarı, kamış sarısı; parıldayan" <i>cida</i> : "stingü, kargı, mızrak")
7b- 1	söven kimi sögendu	seven
		(= <i>sevkendüğü</i>)

		(<i>sevang</i> : "kazık"; <i>kimi</i> : "gibi" <i>sevken</i> - "dayanmak, yaslanmak"
8	menim benim	menem menem
9	cirasınlar	cırasınlar
		[< Moğ. : <i>cilasun</i> "cilasun, yiğit kimsesi"]
8a-	1 koc	koç (= 1. koç; 2. sağlıklı, gürbüz genç erkek, yiğit)
4,6,11	koba	kuba (="konur rengi 'deve ve kaz için' ")
5	kakıldaşa kukuldaşa	kakkıldaşa kukkıludaşa (<i>kakkıldaş-</i> : "kuşlar bağrırmak, gıdaklaşmak"; <i>kukkıludaş-</i> : "ayni")
5	yengil	yangıl (= "1. bir tarafı kırmızı bir tarafı beyaz elma; 2. kırmızımtrak; 3. Alaca, açık koyulu")
7	tablbazı	tabl-ı bâzî (= "eyerin kaşına asılan, kuş kuşlamada doğan ve başka avcı kuşları salıvermeden önce av kuşlarını ürkütme için kullanılan bir tür davul")
9	tâlân	talân (= "talân, yağma")
9	kaz-ilen ... şakıyub	kazılan ... şakıub
10	tomçukınun	tumçukınunug (<i>tumçuk</i> : "gaga" < DLT. 236: <i>tumşuk</i>)
11	çılatsa	çiletse (<i>çilet-</i> : "saçmak, serpmek, serpiştirmek")
12	tüm... yım yımlansa	tom ... yem yemlense (<i>tom</i> : "sert, katı" < <i>tong</i>)
8b-	1 üstünde	ötende

		(<i>öt-</i> : "geçmek, aşmak")
4	geyik	geyik
5	pençesinün	pençesinüng
7	dünek, ilhılara	dünek [salur] ilhılara (<i>ekleme</i>) (<i>dünek</i> : "in"; <i>dünek sal-</i> : "yuva kurmak" <i>ilhi</i> : "yılka, at sürüsü")
8	yetişende salla urur	yetişende salla urur (<i>salla</i> : "tokat"; <i>salla ur-</i> "tokat vurmak" = <i>An.ağl.</i> : <i>sille</i> "tokat". DS.X, 3577)
9	yerine	yerine
10	hökürür	högürür (<i>högür-</i> : "aslan bağırarak, kükremek")
11	at etinde	atanda (="attığı zaman")
12	olanda karıncuğı	ölende karıncüğü
9a-	1 ögeç	ögeç (= iki üç yaşındaki erkek koyun; öveç")
2	gavga	gavgâ
4	cânverler	cânavarlar
6	cerkeleyüb geder-iken <i>gen</i> / cergeleyüb geder-iken <i>geng</i>	<i>(cergele-</i> : "sıralamak" < Moğ. <i>çerge</i>)
7	yavşan	yovşan (= "yavşan, yavşan otu")
9	tazi	tâzî (=tazi)
10	dögüb	dögüb
11	mahalde	mahalda (= "mekânda, yerde, yörede")
13	yoruluben	yorulubang
10a-	2 süñüler yavızı	sügüler [< süngü/ ng > g değişimi ile] yavuzı

	(<i>süğü</i> : "süngü, mızrak";
	yavuz : "1. yaman, kötü, fena; 2. keskin; 3. şiddetli,
	hızlı; 4. sert; 5. güçlü")
2 yavuzı çekecek ... umrar / yavuzı çekicek ... omrar	(<i>omr-</i> : "(kemik vb. gibi sertşeyleri) kırmak")
3 üç yelekli sahâr üç yelekli suhar	(<i>yelek</i> : "1. telek, kuşların kanat uçlarındaki tüylerden her biri;
	2. okun yay kırışına takılan bölümdeki tüy. ok tüyü"
	<i>suhâr</i> : "bir tür ok"; üç yelekli suhar "üç telekli suhar ok")
4 yavuzı degecegiz / yavuzı degicegiz	(<i>deg-</i> : "değmek: değerli olmak")
4 mavaldur moval[da]d-ur (bk. s. 209, not: 93)	(<i>movaldat-</i> : hayvanı "1. böğürtmek; 2. bağtırmak")
5 yavuzı yavuzı (pek çok yerde)	
5 çalınacak ...baş ögütürür / çalınacak ... baş öktürür	(<i>öktür-</i> : "kesmek")
8 yilegi yetişmedin yeleşti yetişmedin	(=oku varmadan)
9 cihan cihân	
11 tufan tûfân	(=fırta, kasırga, çok şiddetli yağmur ve fırtına)
11 alubeni alubanı	
12 kınakınur kınakınur	(<i>kınak</i> : "yurtucu kuş ve hayvanlarda turnak, pençe")
12 çiladur çiledür	
13 tomçukınur tomçukınur	(<i>tomçuk</i> : "gaga")
14 tüm yüreği yım yımlanur / tom yüreği yem yemlenür	
14 tabl-bâzi tabl-ı bâzî	

	(= eyerin kaşına asılan, mkuş kuşlamada doğan ve
	başka avcı kuşları salıvermeden önce av kuşlarını
	ürkütme için kullanılan bir tür dâvîl")
10b- 1 suna Alca sona Alaca	(<i>sona</i> : "suna, erkek ördek; göl ördeği")
2 yavuzı kaz uşadur / yavuzı kaz üşedür	(<i>üşet-</i> : "korkutmak")
3 ütlegi yavuzı ütlegi yavuzı	(<i>ütlegi</i> : "bir tür doğan")
3 hokkâr ceyran / hokkar Ceyran	(<i>hokkar</i> : "bir tür balıkçıl kuş";
	<i>ceyran</i> : "ceylan" < Moğ. <i>cegeren</i> > Tü. <i>ceren</i>)
4 yügrük kırkı yavuzı fare bildirçin / yügrük kırkı fere bildirçin	
5 yavuzı sâdık yavuzı, sadak	(<i>sadak</i> : "içine ok konulan torba veya kutu
	biçimindeki kalf, okluk" < Moğ. <i>sadagak</i>)
7 üstünde ötende	
8 yerde yerde	
9 geyigi mârihde ... ince / geyiği marıhda... inçe	(<i>marıh</i> "pusu, av gözetleme yeri")
11 yavuzı mişenür yavuzı meşenür	(<i>meşe</i> : "orman, ormanlık yer")
13 güreler küreler	(<i>kürele-</i> "bir şeyi kaldırıp atmak")
11a- 1 yerine ... yavuzı yerine yavuzı	
2 yetişende yetişende	
3 akaç akaç	(= "ağaç, sapa; bir mesafe ölçüsü")
4 ma#allinde ma#allinde	
4 agılınur agılınur	

		(<i>ağıl</i> : "ağıl, arkaç")
4	ögeç	ögeç
7,10	gavga	gavgâ
7	dolandırur	dolandurur (= <i>dolaştırır</i>)
8	kuyma kuyma	koyma koyma
9	yavuzına hapar	yavuzına çer (çer: "terlemiş atta sulama somucunda meydana gelen romatizma iltihabi")
10	ayasını	iyesini (= "sahibini")
10	urur	urur (= "vurur")
12	bilig burar	bilik бүker
11b- 4	hemi ola-y-dı	hamı olaydı
6	seğirte-y-di	seğirtseydi (<i>seğirt-</i> : "1. koşmak; 2. Yürümek; 3. Koşturmak; 4. saldırmak, akan etmek, çapul için hücum etmek")
7	mehmul tevkili	mahmel tükli (<i>mahmel</i> : "1. kadife; 2. (mec.) parlak ve yumuşak olan; <i>tük</i> : "tüy"; <i>tükli</i> "tüylü, tüylü olan")
7	kâküllü	keküllü (< Moğ. <i>kekül</i> "perçem")
9	söy dırnağı	soy dırnağ (= <i>soyu sopu düzgün</i>) (<i>soy</i> : "1. soy, köken sülale; 2. İyi ve üstün nitelikleri bulunan; 3. soylu; <i>dırnağ</i> : "güzel, düzgün soy")
10	bidev	bedev
10	önce ... öncil	ögece ögcil (<i>ögece</i> : "önce"; <i>ögcil</i> : "öncül, öncül, önde giden")
11	cıldar ter ... çözelür / cılav darta çerelür	(<i>cılav dart-</i> : "dizgin çekmek"; <i>çerel-</i> : "(kazınlık, şaşkınlık vb. nedenlerden)

		(<i>gözleri fazla açıp kapamak</i>)
12	ayasını	iyesini (<i>ıye</i> : "sahip")
13	hemi	hamı (= "bütün, hep; herkes")
12a- 1	keyse-y-di	geyseydi
3	varsa-y-dı	varsaydı
5	barusunda ... urur	bârüsında ... urur (<i>bârü</i> : "kale duvarı, sur")
7,8	ülen	öleng
8	atlas-ilen	atlas-ılan (<i>atlas</i> : "yüzü parlak, sık dokunmuş bir ipekli kumaş türü, seten")
9	sâyebanlı	sâybânlı (= <i>gölgeliği olan; büyük çadırı olan; otağı olan</i>)
10	deyende	deyende
11	mirahorlı	mîr-âhurlı (= <i>imrahorlu, imrahoru olan</i>)
12	şilanında	şileninde (<i>şilen</i> "ziyâfet < Moğ. <i>silü(n)</i> "çorba" Lessing 708a; <i>şilen</i> "çorba" TMEN 242)
12	gölgesi	kölgesi
13	pâdşâsı	pâdişâsı
14	pâdşâh	pâdişâh
12b- 1	ögcedegenek, degedügi / ögce degeng, degdügi	(<i>deg-</i> : <i>eğmek; değerli olmak</i>)
1	degmiyen	degmeyeng
3	tüm yüregi	tom yüregi (<i>tom</i> "kattı, sert")
3	sürüli	sügüli

		(< <i>süngü</i> + <i>li</i> "cida, neyze")
4	<i>sürcidânun</i>	sur cıdanung (<i>cida</i> < Moğ. "süngü, kargı, mızrak") (<i>sur</i> "1. sarı, kamyş sarısı; 2. parıldayan")
5	<i>sahâr dom</i>	<i>suhâr dem</i> (<i>suhâr</i> : "bir tür ok"; <i>dem</i> : "1. kılıç, hançer, bıçak, vb. nin keskin yanı; 2. keskin")
6	<i>disgirgeni ... mişenün / diskirgeni meşenüng</i>	(<i>diskirgen</i> : "çok korkutan, çok ürüten, korkudan sıçratan")
7	<i>hügürgeni</i>	<i>högürgeni</i> (<i>högürgen</i> "çok bağırın, çok kükreyen" < <i>hö</i> : 'yansıma' + <i>Kır-</i> = 'bağırma')
8	<i>Sarıkamyş</i>	Sarı Kamyş
9	<i>hetbetli</i>	heybet-li
10	<i>Salur igi</i>	Salur yeği (<i>yeg</i> : "iyi, daha iyi, üstün")
13	<i>göçen</i>	<i>köçeng</i> (<i>köç-</i> : "göçmek, yurt değiştirmek")
13	<i>Aras-ilen</i>	<i>Arasıleng</i>
14	<i>kabaya tâlân</i>	<i>Kubaya talan</i>
(Not 1: <i>sürü</i> : cıdâ, nize ma'nasına. / cıda, neyze ma'nasına.)		
13a-	1 <i>Şırvân-ilen Şamahını ülkelenen Minkuşlakun / Şırvânıleng Şamahını</i>	<i>ölkeleneng Min Kışlakung</i>
	2 <i>Lezgi-y-ilen tufan</i>	<i>Lezgiyleng tufân</i>
	4 <i>cidâsmun</i>	<i>cıdasınung</i> (<i>cıda</i> : "süngü, kargı, mızrak")
	5 <i>Kimuk-ilen</i>	<i>Kimukıleng</i>
	8 <i>Tabasaran</i>	<i>Tabarsaran</i>

9	<i>begi.....Dündar</i>	<i>begi...Dundar</i>
11	<i>bidevli</i>	<i>bedevli</i>
12	<i>çal-karakuş kaynaklı</i>	<i>çal kara kuş kaynaklı</i> (<i>çal</i> : "boz, kır, alaca, kül rengi"; <i>kara kuş</i> : "kartal türünden kara kuşlara verilen ad" <i>kaynak</i> : "yurtcu kuş ve hayvanlarda tırnak, pençe")
13	<i>uyumuz</i>	<i>uymaz</i>
13b- 1	<i>kiynegi</i>	<i>geynegi</i> (<i>geynek</i> "gömlek, giyecek")
	1 <i>harçlugu</i>	<i>harçlugu</i>
	4 <i>tuman</i>	<i>tümen</i> (= <i>onbin</i>)
	4 <i>Gazan-ile</i>	<i>Gazanıla</i>
	5 <i>büyüdukca</i>	<i>böyüdukca</i>
	9 <i>yatub, evin ala bıdak cıdasına / yatub uyan, ala baydak cıdasına</i>	(<i>yatub uyan</i> : "yatıp uyanan" <i>ala baydak</i> : "alacalı, çok renkli bayrak"; <i>cıda</i> : "süngü, kargı, mızrak")
	10 <i>gaburkası</i>	<i>gabırgası</i> (< Moğ. <i>habırta</i>)
	11 <i>zarb-ilen</i>	<i>zarbılan</i> (<i>zarb</i> : "darb, vuruş, vurma, dövme")
	13 <i>Kara Budag-ilen</i>	<i>Kara Budagıleng</i>
	14 <i>inmiş ... sulatmış</i>	<i>enmiş söletmiş</i> (<i>sölet-</i> : "söyletmek")
14-a 1	<i>pâdşâhun</i>	<i>pâdişâhun</i> (<i>pek çok yerde</i>)
	1 <i>Begdillinün büyügi</i>	<i>Begdilinüng böyügi</i>
	3 <i>kıflına</i>	<i>kıflına</i> (<i>kıfl</i> : "kilit")
	4 <i>eli</i>	<i>eli</i>
	6 <i>bıyıglarını</i>	<i>bıglarını</i> (<i>big</i> = <i>bıyık</i>)
	7 <i>ornı</i>	<i>evreni</i>

	(<i>evren</i> : "büyük yılan, ejderha")
7 büyüğü	böyüğü
	(<i>böyü-</i> : "büyümek"; <i>böyük</i> : "büyük")
8 Böre ulusını	Büre.....ölümünü
	(<i>Büre</i> "kişi adı"; <i>Büre Dost</i>)
10 Alay Han-ile	Alay Hânıla
11 Kırbaragın	Kı[] Baragın
(Not: r ile yazılmışsa da tarihî metinlerde Kıl Barak 'tır)	
12 yitgac	yetkeç
	(= <i>yetiştığı zaman, ulaştığı zaman, vardığı zaman</i>)
14b- 1 büyüğü	böyüğü
1 korçı	kurçı
	(<i>kurçı</i> : "İlhanlı devletinde silahlı asker, bekçi, muhafız")
4, 11 yeriş	yeriş
	(<i>yeriş</i> : "akın, saldırı, hücum")
5 yaşayuben	yaşayubang
8 kalbini	kalıbanı
	(<i>kal-</i> : "kalmak")
9 miçküllere	miçeklere
	(<i>miçek</i> "sinek, sivrisinek"; <i>Anadolu: mucuk</i> "küçük sinek")
10 eller içmez	iyler içmez
	(<i>iyler içmez</i> = <i>kokuştığı için içilemeyecek duruma gelen (su), kokmuş, pis</i>)
10 sulanmaz-mı	sülenmez mi?
	(<i>sülen-</i> "küçültücü ifade olarak "yemek ve benzeri şeyleri aramak veya olduğu yere gitmek")
13 çift kâvine	cüft gavayına

	(<i>cüft</i> "saban, pulluk"; <i>gavayın</i> < <i>Fars.gavatin</i> "büyük saban, kara saban")
14b- 4 göçende	köçende
	(<i>köç-</i> : "göçmek")
5 kulıkına	kullukına
	(<i>kulluk</i> : <i>kulluk, hizmet</i>)
6 mollalara	mollalara
	(<i>mollâ</i> : "din hâdimi, imam")
8 dervişlere	dervişlere
9 safâ	sefâ
	(= "1. saflık, berraklık; 2. gönül rahatlığı; neşe, zevk, eğlence")
12 ecelsizce ... tüş olmaz-mı / ecel-sizce.....tüş olmazmı	
	(<i>tüş ol-</i> : "denk gelmek, rast gelmek, rastlamak")
13 yeş yalpa	yıla yalpa (= <i>parıldayarak</i>)
	(<i>yıl-</i> "parıldamak, parlamak, ışık saçmak" <i>yalp-</i> "parıldamak, parlamak, ışık saçmak")
15b- 2 at küclüsi	at güclüsi
	(<i>güçlü</i> : "güçlü, gücü olan, kuvvetli, yarız")
3 önce gelür öncil alur	ögce gelür ögcil alur
	(<i>ögce</i> "önce"; <i>ögcil</i> "öncül, öncü, önde giden")
3 cıldar ter	cılav darter
	(<i>cılav</i> "dizgin"; <i>dart-</i> "çekmek")
6 yoldaş hiçi, nöker pesi	yoldaş hiçi, nöker pisi
	(<i>nöker</i> "erkek hizmetçi, uşak" < <i>Moğ.</i> : <i>pis</i> "kötü, alçak, rezil; tecrübesiz")
7 hövler döner, kâim oha	havlar döner, kayım oha
	(<i>hav</i> "atın bir kavis çizerek, tekrar geldiğı yola, çizgiye geri dönmesi"; <i>havla-</i> "geri dönmek") (<i>kayım</i> "dayanıklı, sağlam")
8 sürcidâya	sur cıdaya

		(<i>sur</i> "1.sarı, kamyş sarısı; 2.parıldayan; <i>cula</i> "süngü, kargı, mızrak" < Moğ.)
8 pâre	para	
10 Kâ'be	Ka'be	
11 kürlük-ilen	kürlükülen	(<i>kürlük</i> : "cimrilik")
16a- 1 çokul	çukul	(= "haberci, casus, dedikoducu, söz getirip götüren")
4 örülmak ... bosaluk	urlamak ... busaluk	(<i>urla-</i> : "ulunak, ürtmek, bağırıp çağırma"; <i>busalık</i> : "duman, sis, pus")
8 alca laçın	alaca laçın	(<i>alaca</i> : "alaca"; <i>laçın</i> : "doğan")
10 sar kamyşur	sar[ı] kamyşur	
11 ugurlanub suna	ogurlanub sona	(<i>ogurlan-</i> : 1. saklanmak, gizlenmek; 2. (bir işi) gizli olarak yapmak.)
11 ötleği	ütelgi	(= "bir tür doğan")
12 ceyrân	ceyran	(= "ceylan" < Moğ. <i>cegeren</i> > <i>ceren</i>)
13 fare, bildircin	fere bildircin	(<i>fere</i> : "yavru, genç")
16b- 1 öminde	öginde	(<i>ög</i> : "ön, ön taraf")
2 çapubeni	çapubanı	(<i>çap-</i> : "koşturmak, akın etmek, koşmak; vurup kesmek")
3 sunu beni	sünübüni	

		(<i>sün-</i> : "koşmak")
9 bidev bidevün	bedev bedevüing	
10 ala cidâ	ala cıda	
12 n'eylesün	neylesüing	
17a- 1,2 dilese	dise	
5 igi saymaz tüm	iki saymaz tom	
6 ulumasında	ölümindeng	
6 kiçkesinde	geciğesinde	(<i>geciğe</i> < Moğ. "artçı birlik")
9 nâmus	nâmüs (pek çok yerde)	
13 gürda ... büyümiş	görde böyümiş	(<i>gör</i> : "mezar, kabir" < Fars. <i>gür</i>)
17b- 1 olur	ölür	
2 oh [üç] otuz on	Üç otuz on	
5 tayın töşin	tayın tuşın	(<i>tay</i> : "denk, eşit, eş, tay"; <i>tuş</i> : "denk, akran, dost")
7 örinde	öginde	(<i>ög</i> : "ön, ön taraf")
8 digiricigi	degricigi	(<i>degricik</i> : "sağrı" < <i>tegre</i> "çevre, yuvarlak")
8 yeriyiş	yeriş	(= "akın, saldırı, hücum")
10 tohulısı çok duman	tohulısı çok dümen	(<i>tohulu</i> : "toklu, altı aylıkta bir yaş arasında kuzu")
		DLT. <i>toklu</i> "altı aylık kuzu" (bk. T.Gülensoy, "Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, İstanbul 2018, s. 746)
		(<i>dümen</i> < <i>tümen</i> "sürü, yığın, büyük küme")
10 şilanda	şilende	(<i>şilen</i> < Moğ. <i>silü(n)</i> "çorba")
11 ugurluka	ogurluka	

		(<i>ogurluk</i> : "hırsızlık, arakçılık, çalma")
11 şirincanver	şirincinür	
		(<i>şirincin-</i> "dadanmak, alışmak")
11 mâl götürür, üçemcide	mâl getirür, üçimcide	
		(<i>üçümcü</i> "üçüncü")
12 sitem-ilen	sitemileng	
		(<i>sitem</i> "eziyet, ceza, zulüm, kıyğı")
13 çengelde	çengâlde	
		(=çengel)+de
13 koyubeni yâd avcına	koyubanı yâd ucına	
18 a- 1 bişe	bişse	
6 oluben	olubang	
7 safâ	sefâ	
9 Kıyan	Kıyan	
10 doğudaki İcân.... itce	doğduki İcen it-ce	
11 Karhûn	Karhun	
11 işkillen	işşekileng	
		(= "işsek; iki yaşındaki koyun")

< *fişek < *fişe- "diş çıkarmak")

AH, MA., Hts. Osm., Çağ. *şişek* ;

Osm. *şişik, şişek*

Çağ., Sart. *şişak*

An.Ağl.: *şişak, şişek, şişik, şişşik, şüşek*

(DS. X, 3786; Gülensoy, 697)

13 kılıc-ilen	kılıcıleng	
18b- 1 Uşanı	Üşni	
		(<i>Üşni</i> : "İran'ın Batı Azerbaycan eyaletindeki Uşni/Üşni şehri")
1 kadîmden	kadîmideng	
3 firâk	fark	

3 Hemedân-ilen	Dergezin	Hemedanileng Dergezin
3 Kerbelâ		Kerbela
4 cemî'i şehrler ... Kâşân		cemî'i şehirler Kaşan
5 öz	İsfahân	uz İsfahan
6 ala cidâ		ala cıda
9 güür	Kazvîn	kür Kazvin
		(<i>kür</i> : "1.tembel, 2. inatçı, 3. cimri")
10 mâllî ... mâlsız ... kadîmden /	Mâl-lî ... mâl-sız ... kadîmden	
11 çokul çıkmaz Germel-ilen	çokul çıkmaz Germiliyleng	
		(çokul : "haberci, casus, dedikoducu")
		(<i>Germi</i> : "Erdebil'in Germi bölgesi")
12 Gilân		Gilan
13 ErdebilTâliš		Erdebil.....Talış
14 Şîrvân		Şirvan
19-a 1 Hitâ		Hata
2 Rûm		Rum
3 keçisi gerce, âdemi şerce İrevân /	geçisi gerce, adamı şerce İrevan	
		(<i>geçi</i> : "keçi"; <i>ger</i> : "uyuz, uyuz hastalığı"; <i>şer</i> : kötü, fena, şer")
3 Nahçıvân, Şervel		Nahçıvan, Şerül
4 Tebrîz		Tebriz
5 yıknakı		yıknakı
		(<i>yıknak</i> : "toplanma yeri, bir araya gelme yeri")
7 çâv erenler, çâv erenler		çav erenler, çav erenler
		(<i>çav</i> : "ünlü, namlı")
11 hâcî		hâcî
		(=hacı; hacca giden)
12 kabul		kabül
19b- 1 tûka boylı		toka boylı
		(<i>toka</i> : "kısa boylu, semiz, şişman")
3 evünde		evinde

8	üç yilekli sahâr oklar	üç yelekli suhâr oklar
9	bağır delüb geçse ötse;	bağır delüb geçüb ötse.
9	ala bıdaklı (sürcidâlar)	ala baydaklı (sur cıdalar)
10	elib hob	ilib Hüb (il- : "ilmek, ilişmek, dokunmak, değmek, geçmek")
12	süksün	sügsün (= ense; Kayseri 'de SÜKSÜN adlı köy var.)
20a-	2 çisgin	çiskin (= çiseleyen yağmur)
3,5,12	Gazan-idüm	Gazan-ıdum
4	olubeni	olubanı
6	Alaçakun Çolpa Daginun	Ala Çakung Çülpe (?) Daginung
7	ala sâyebân çatılmışdı	ala sâyebân çatılmış-ıdı (= ala çadır kurulmuş idi.)
8	süzülmüşdi	süzülmüş-ıdı (süzül- : "süzülmek, dökülmek")
9	sakdaki	sakd[a]ki (=sağdaki) (NOT: dal'dan sonra 'elif' YOK, üstün VAR.)
20b-	1 gazan-ıdı	gazan-ıdı (= kazan-ıdı)
8	tepredebilmezdi	teprede bilmezdi (tepret- : "kımlatmak, sarsmak, oynatmak")
8	kevürini	kevürü[b]eni (?) (kevür- : "gevşetmek" < DLT. kev- "yumuşatmak, zayıflatmak")
8	dalıda gen	geng dalıda (geng : "geniş, enli")
9	pâdşâhdan vekillüki	Pâdişâhdang vekil-luku
11	gelmişdi	gelmiş-ıdı
12	elmasdan ak dabanum-ile	almâsdang ak dabanumıla
13	Gazan-idüm	Gazan-ıdum
21a-	2 dâdlı	dadlı

		(= tatlı, lezzetli)
3	da'vâ-ilen	da'vâylang
4	silintiler	selinti-ler (= 1. selin bıraktığı çer çöp, selin getirdiği ağaç, kütük vb.; 2. mec. derinti, insan kalabalığı)
5	kentli dahice	kent-li dahıca (kentli : "şehirli")
7	bed-nefs-ilen	bed-nefsilen (=nefsi kötü olan kişi; kötü ruhlu) ile
10	Tât evü-y-ilen Türk evü	Tat eviyleng Türk evi
11,12	Tât	Tat
21b-	2 deybilmeye	deye bilmeye
3	döndüre halo deye	döndere hâlû deye (dönder- : "döndürmek, çevirmek"; hâlû : "dayı")
5	dere, tepe kalmasa	dere tepe kalmaya
5	ekin-ilen şahm ola; dana bozu /	ekinileng şohum ola dana buzav (şohum : "pulluk ve sabanla toprağı işleme, sürme; buzav : "buzağı")
5	çifte gede	cüfte gede (cüft : "saban,pulluk")
7	yerin de	yerinde
10	yetişmedin	yetişmedin
11	kayın ata-y-ilen	kayın ata ileng
13	yamân	yaman (=kötü, yaman)
13	evcegizimi ayıra,	evcegizimi ayır
13	evcegizin	Evcegezin
14	çubuk eke,	çubuk ege,
22a-	1 keçisi	geçışı (=geçiş)
4	ta'amlı	ta'mlı (=tadı güzel, lezzetli)

6	*ryâl	'ayâl (=kari, eş)
9	yetişmeden	yetişmedin
11	daha-mı devletli koca	"dahay devletli koca!" (dahay : "haydi")
11	söyleler	söyle[y]eler
12	âdem öle	adam ola
22b-	1 günorta-y-ilen	Gün orta ileng
	2 şilanumda	şilenümde [şin+lamelif+nun+vav+min+dal+yuvarlak he] (şilen < Moğ. "çorba")
3	kârvânsara teg	kârvânsara tek
4	gördüm; men, Dede Korkud	gördüm men Dede Korkud,
5	kapudan	kapudang
13	kür-ilen	kürileng (kür : "1.tembel, 2.inatçı, 3.cimri")
23a-	1 tâlamben	talambang (talan : talan, yağma)
	2 ma/hallinde	ma/hallında
	4 gedilmese	gedilmese
	7 âdillük-ilen elge	'âdillügileng ölke (ölke : elif+lam+kef+yuvarlak he ile; elif-vav+lam+kef+elif olmalı idi.)
9	dost oluben	dost olubang
11	ay-ilen altun-ilen	ayilang altunilang
23b-2,9	bidev	bedev
3,11	yüz çevirüb	yüz çevürüb (yüz çevür- : "yüz çevirmek, sırt çevirmek")
4	kordanz kalmaz; ay-ilen	kurdang kalmaz. Ayilang (kur : "şenlik, ziyafet, toy")
5	ferişte altun-ilen	firişte altunilang

		(firişte : "melek").
6	müfessereti	mefrak (=mim+fe 'noktasız'+re-kaf+ye) (mefrak : "bozukluk, bozuk olma durumu")
7	pintisi	sepintisi (sepinti : "sepilme, dağılma; uygunluk")
10	bâr-gîri	bârgîri (bârgîr : "beygir; yük taşıyan ve araba çeken at")
12	dâyisinde	dayısında
13	kordan	kurdang (kur : "şenlik, ziyafet")
14	egsüglügi	eksüklügi
24a-	1 tap tap durur-iken âdem senden	tap tap durar-ikeng sendeng
	6 yerde-iken	Yerde ikeng
	7 habbem yok der-iken	habbım yok der ikeng
	9 dil dâhice	dil dahıca (dahı : "dahi, da/de, bile") < takı
9-10	âb-i gönül	âbî gönül (âbî : Ar. "çekingen, sakıncı")
12	sinecek sinecâkı	sinecek sinacaku (sinacaku : sin+ye+nun+cim+elif/kaf+ye)
13	kalkadura	kalka dura
24b-	1 kalkadura	kalka dura
	2 yalangacur sırtın örte	yalangacung setrin örte (yalangac/yalanac : "çiplak, üryan")
	3 hayreyleye	hayır eyleye
	4 kadâ	kada (="kaza, bela, dert, kötülük")
	5 beş vakt	beş vakit
	9 ne çaklarda seher irtedan bulutu	ne çaklarda? Seher erte dan bulutu (erte : "şafak sökmeye zamanı") (dan : "tan, güneş doğmadan önceki alacakaranlık")

11-12	käküllice turkaylar säirinde, bidev / keküllice torkaylar sayrayanda bedev	(<i>kekül</i> < Moğ. "perçem" > Fars. <i>käkül</i> > Türk.) (<i>torkay</i> : "bir tür tarla kuşu" >TT. <i>turgay</i>) (<i>sayramak</i> : "ötmek, cıvıldamak, şakımak")
12	elin almış	isin almış (<i>is</i> : "koku")
14	helälînün	helälînünġ
25a- 1	çıkubeni	çıkubanı
2	gevcüdüde	kevcüdüde (<i>kevcüt</i> - : "gevşetmek, yumuşatmak; (birinin) gönlünü kazanmak")
7	Kayser Salur ayası	Kısar Salur iyesi (<i>iy</i> : "sahip")
8	igi	yegî (<i>yeg</i> : "yeğ, iyi, daha iyi, üstün")
9	akalarum-ilen	Akalarumilang (<i>aka</i> : "ağa, bey, büyük")
10	getmişdüm	getmiş-idüm
10	çâpâr geldi	çapar geldi (<i>çapar</i> : "ulak, haberci")
11	ne içersin	ne içerseng?
12	geldiğini	geldüğünü
13	öyine girdüm	oyına girdüm
14	eymerenmedüm	imrenmedüm
25b- 2	kıymazanmadum	kımzanmadum (= <i>kaf</i> + <i>ye</i> + <i>mim</i> + <i>ze</i> + <i>nun</i> + <i>mim</i> + <i>dal</i> + <i>vav</i> + <i>mim</i>) (<i>kımzan</i> - : "kımıldamak, kımıldanmak, kalkmak istemek")
5	seksen min deyende	seksen min [geldi] deyende
6	arhalukca kaydum	arhalukcakıdum

8	namâz Muĥammedi, yaradan	(= <i>medli elif</i> + <i>re</i> + <i>hi</i> + <i>elif</i> + <i>lam</i> + <i>vav</i> + <i>kaf</i> + <i>cim</i> + <i>elif</i> + <i>kaf</i> + <i>ye</i> + <i>dal</i> + <i>vav</i> + <i>mim</i>) <i>namâz-ı Muĥammedî, yaradang</i>
10	adabasa yerinde	Ada basa yeriyende (<i>ada basa yeri</i> - : <i>sağlam ve güçlü adımlarla yürümek</i>)
12	bağır, öpkessin	bağır öpkessin
13	çaya girse çalımlı, çalkarakuş	çapa girse çalımlı, çal kara kuş (<i>NOT</i> : 12b-12'deki <i>çapa girse</i> göz önüne alınarak düzeltilmiştir.)
26a- 1	Kara Göne	Kara Güne
3	Alay Hanlını Bolay Hanı	Alay Hanılangu Bolay Hanı
6	Pâdişâh Bayındırın	Pâdişâh Bayındırdang
7	korçı başı	kurçı başı (<i>kurçı</i> : "Türkmen kabilelerinin atlı askerleri")
8	Tebrizden Aras-ilen	Tebrizden Araslang
10	cidâsı Kımuklınır	cidası Kımukulang (<i>cıda</i> : "süngü, kargı, mızrak")
11	sâybân	sâybân
12	Kabaldır	Kabaldang
13	anun için ... Panbukçunır	anung-içüng Panbukçunung
14	Minkışlaka tâlân	Mın Kışlaka talan
26b- 5	Alagözün.... Şerâncâna	Ala Gezüng Şarabhâna
6	karîme	karma
8	önünde durmuş-idi	öğinde.... durmuş-ıdı (<i>ög</i> : "ön, ön taraf")
9	Aras-ilen	Araslang
10	Kars Kal'asını ol yeriyişde	Kars Kal'esini ol yerişde
11	Akça Kal'a Sürmelide Lala ... tıgdüm / Akça Kal'e Sürmelide Lele tıkdüm	

(Sürmelü: metinde: *sin+re+mim+yıvarlak he+lam+ye+dal+yıvarlak he*)

12	begler-ilen Serhâb Dagina	beglerileng Surhâb Dagina
13	nekkâre	nakkâre (= "davul, kös")
14	anda alpım erim	Anda "alpam, erem!" (<i>anda</i> : "o zaman; onda, orada") (<i>alp</i> : "alp, yiğit, kahraman")
27a-	1 âdemler	adamlar
2	igi, Zulkadirli delüsi Sâvalan	yegi Zu'l-kadirli delüsi Savalan (<i>yeg</i> : yeğ, iyi, daha iyi, üstün")
3	Sarıkamış ... hetbetli	Sarı Kamışheybet-li
4	...yâlmânı, sürcidânur cibiri, sahâr	yalmânı, sur cidanur cibiri, suhâr (<i>yalmân</i> : (kılıç, mızrakvb.) kesici ve batıcı araçların kesen veya batan bölümü" <i>sur</i> : "1. sarı, kamış sarısı; 2. parıldayan" <i>cida</i> : "süngü, kargı, mızrak" <i>cibir</i> : "süngü ucundaki demir" <Moğ. <i>cigür</i> , <i>ci'ür</i> <i>suhâr</i> : "bir tür ok"
6,7	tazı tola-yıdurdı bahri kuşlar götürdi	tâzi tula yeddürdi bahri kuşlar götürdi (<i>tâzi</i> : "tazi" <i>tula</i> : "düz uzun tüylü, uzun bacaktı, iri bir av köpeği cinsi" <i>yeddür-</i> : "yedeğe götürmek, çekerek peşinden götürmek" <i>bahri kuşlar</i> : "deniz kuşları"
7	ala parsılar üngeretdi	ala parsılar öngürtüdi (<i>öngürt-</i> : "ileri götürmek, ileri geçirmek")
8,9	Ak Minkâni	Ak Mankani
11	yollayubani	yollayubani
12	Konur atı üstüdü, karankuluk	Konur atı oynatdı. Karankuluk

		(<i>kongur</i> : "konur renkte"; <i>karankuluk</i> : "karanlık")
13	perverdigâr men	"Perverdigârâ! Men
27b-	2 kara dagun dâmeninde	k. d. dâmânında
3,9	yedi	yeddi
4	çerag	çırâg
5	at üstüdü ... sarı	at oynatdı ... sarı (<i>oynatdı</i> : <i>elif-vav+ye+mın+te+dal+ye</i>)
6	...Lala Kılbaş ... Gazanur Lalası	Lele Kılbaş ... Gazanur Lelesi (<i>lele</i> : "lala, padişah ve soyluların özel eğitimi")
7	eşiddi katlanmadı	eşitdi Katlanmadı (<i>katlanmak</i> : "katlanmak, dayanmak")
10	ejdehaya	ejdehâya (<i>pek çok yerde</i>)
12	agzinur bokı-y-mış	agzinur bukaymış (buk : "buğrı")
13	ol ejdahanur yalı-y-mış	ol ejdahânur yahymış (<i>yal</i> : "at, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar; yele")
14	tüm yüreği	tom yüreği (<i>tom</i> : "sert, katı" < <i>tong</i>) <i>tom yürek</i> "katı yürekli")
28a-	5 salahtur nedir	salâhtur nedir?
7	... belke belki ...
10,11	olmag-ilen	ölmegileng / ölme-gileng
13	ejdeha	ejdehâ (<i>pek çok yerde</i>)
28-b	1 yekin	yegin (= "çabuk, hızlı")
2	yatubeni uyumuş	yatubani uymuş (<i>uy-</i> : "uyumak" / Tebriz ağzı.)
3	hile ilen	hile ileng
4	sahâr kapdı bir ok-ilen	suhâr kapdı bir okıleng

	(<i>suhâr</i> : "bir tür ok")
7 kengerçek butası yel örice	Gengerçek buta-sı yel ögice (<i>gengerçek</i> : "Hint yağı bitkisi" <i>buta</i> : "çalı" <i>yel</i> : "yel, rüzgâr" <i>ögice</i> : "ön, ön taraf")
7 ...atı-y-ilen, donı-y-ilen	... atıylang, donıylang (<i>don</i> : "giysi, elbise")
9,10 ya.....ya	yâ.....yâ
10 urdukım ulatmıyan	urdügüñgi ulatmayan (<i>urdüküñgi</i> için bk. s.223, not198) (<i>ur-</i> : "vurmak" <i>ulat-</i> : "ıyılulamasına sebep olmak, büyümek")
11 gönlinesin	göñglineseng
12sınseng
14 yalangaçların sırtın örtim	yalangaçlaruñg setring örtim (<i>ört-</i> : "örtmek"/ <i>örtüm</i> "örtüyim" /ağız özelliği)
29a-2,3 yâmân	yaman (= "kötü")
3 yalvargilin	yalvargileng
4 anı-y-ilen ejdehanurı	anılang ejdehânung
6 cidâsım	cıdasım (<i>cıda</i> : <i>süngü, mızrak, kargı</i>)
8 sa'atcuk	sâ'atcuk
9 cehdeyledi cidâ-ilen	cehd eyledi cıda ileng (<i>cehd eyle-</i> : "çalışıp çabalamak")
13 mara sen	mere seng
14 yalmânundan ... sahâr	yalmanındang suhâr (<i>yalman</i> : "kılıç, mızrak vb.) kesici ve batıcı araçların kesen veya batan bölümü") <i>suhâr</i> : "bir tür ok")

29b- 1 uşanmazdur	üşenmezdüñg (<i>üşen-</i> : "korkmak")
2 tepemden	tepem-deng
4 n'eyler	neyler
5 fikreyledi	fıkr eyledi
7 ... ömine	ögine
8 okı sadakından tökince	okı sadakındang tükenince
8 ...ejdehaya bukun bukun şişletdiejdehâya bokun bokun şişletdi (<i>bokun bokun</i> : "boğum boğum" (art arda)
9 ejdehada dahi sömürmek horı..dahi	ejdehâda dahi sömürmek hurı ..dahi (<i>sömürmek</i> : "yiyecek ve içecekğin hepsini birden yiyip bitirmek" <i>hur</i> : "güç, hâl, kuvvet, hüner, takat")
9 ...horı kaldı	hurı kaldı
12 bukundan	bokundang (<i>bokun</i> : "boğum")
13 yer yüzüne ...	yer yüzine
30a- 1 pıçakın	bıçakın
3 sıyra kılıc	siyra kılıc (<i>siyra</i> : "sıyrılmış, çekerek çıkarılmış, kınnından çıkarılmış (kılıç)"
4 üstine yekin geldi	üstine yegin geldi (<i>yegin</i> : "çabuk, hızlı")
5 ejdehanurı yedi başı	ejdehânung yeddi başı
7 Lala dedi; Bârekallah	Lele dedi: "Bâraka'l-lâh (= "Allah mübarek etsin, hayırlı uğurlu olsun!" anlamında bir söz.)
9 durumun-ilen	durumungilang
10 ejdehanurı derisin soygil dedi; Lala ..	ejdehânung derisin soygil!" Lele
13 ... kurbân eyledi; üç yilegli sahâr oklarına / ..kurbân eyledi. Üç yelekli suhâr oklarına	
30b- 1 perli dom şesperine kâb eyledi	perli dem şesperine kab eyledi

	<i>(perli: "yelekli, tüylü"; dem: "kılıç, hançer, bıçak vb. keskin yanı"; şesper: "savaş araçlarından altı dilimli toğpuz"; kab eyle-: "kılıf yapmak")</i>
1... ala bidad sürcüdâsına kâb eyledi	ala baydak sur cüdasına kab eyledi <i>(ala baydak: "ala bayrak"; sur cüda: "kamuş rengi kargı"; kab eyle-: "kabına, kılıfına koymak")</i>
3 sâybânunur yelkenlerin	sâybânunung yelken-lerin <i>(sâybân: "gölgelik, büyü çadır, otağ")</i>
4 bir tasrif-ilen	bir tasarruflang
5 atı-y-ilen donı-y-ilen ejdehanur	atıylang donıylang ejdehânunung
7 pâdşâh	pâdişâh <i>(pek çok yerde.)</i>
8 bile Türk sadıkdur	beyle Türk-i sâdikdur
8 ...ejdeha nece olur, sakdan soldan	ejdehâ nece olur? Sakdang soldang
9 söze geldiler	söze geldi-ler
10 ejdeha hemi	ejdehâ Hamı
11 tîr-i bârân <i>(= "yağmur oku")</i>	tîr-bârân <i>(= "ok yağdırma, ok yağmuruna tutma")</i>
13 rast geldi, ola öldürdi; ola ejdehanur	râst geldi ola, öldürdi ola, ejdehânunung
14 girdi; ola eger Gazan ejdeha olubdur, ne kavim / girdi ola, eger Gazan ejdehâ olubdur ne kavim	
31a- 1.... vergilin	vergileng
2 gedeyim Gazanur karşıısına ..	gedeyim Gazanunung karşı-sına...
2 ...ejdeha olubdur, evvel	...ejdehâ olubdur, ol
4 sahâr kapdı	suhâr kapdı
5 'ammu, seni ejdeha oldı	" 'Amû seni ejdehâ oldı
5 ... eger ejder olmayuben eger ejde olmayubsang
6 menüm-ilen	menümileng
7 sahâr okun peykânı-y-ilen öldürürüm	suhâr okunung peykânıylang öldürürüm <i>(suhâr: "bir tîr ok")</i> <i>peykân: "temren, okun ucundaki sivri demir")</i> <i>(= "suhâr okun temreni ile öldürürüm!")</i>
8 yalmânı-y-ilen dograram	yalmanıylang dograram

9 avundan.....	Avungdang...
10 şıla[n]lığa	şılalga <i>(=şın+ye+lamelif+lam+gayın+yuvrarak he)</i> <i>(= "av etinden ya da maldan birine gamimet olarak verilen pay")</i>
11 kılıcıya	kılıcına <i>(Not: nun'un noktası eksiktir.)</i>
12 ... olmadı-mı. Pâdşâhejdeha	... olmadı mı? Pâdişâh....ejdehâ
31b- 1 Pâdşâhun ejdeha	Pâdişâhunung ... ejdehâ
2 sâybân	sâybân
3 yeddi kün ... pâdşâhı	yeddi gün Pâdişâhı

Nasser Khaze Shahgoll, Vallollah Yaghoobi, Saharrouz Aghtabal ve Sara Behzad adlı dört Güney Azerbaycanlı Türkmen gencinin hazırladığı, "Modern Türklük Araştırmaları Dergisi"nde (C.16, Sayı: 2 ,Haziran 2019, s. 147-379) yayımlanan, incelemeli, dip notlu, dil araştırmalı ve açıklamalı sözlüklü "Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması: İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım" adlı makalede de bazı okuma hataları bulunmaktadır. M. Ekici'nin okuyuşundan daha az olmakla birlikte buradaki yanlış okumaları da aşağıda belirttik:

1a- 4 min sözcük	min kelime
1b- 1 İsmâ'ile bıçak çekdi	İsmâ'ile pıçak çekdi
2 endürdi	indürdi
10 bitün	bütün
2a- 9 düşman-larung	düşmen-lerüng
13 ulalduka	ulaldugca
14 Kara Güneye ümid ... böyülduka	Kara Göneye ümîd böyüldugca
2b- 3 bahadır	bahâdır (< Moğ. bagatur)
3a- 3 yad gelini	yâd gelini
10 meşenüng kollarınd[a]	meşenüng göllerind[e]
11 Kazakuclar	Kazaguclar
3b- 2 düşmana....düşmanı	düşmene düşmeni
4b- 13 güciylen	gücilen
14 yerindeng	yerdeng
5a- 3 kurd eniği	kurt enigi

11	düşmaninüng	düşmeninüng
13	agac	akaç
6b- 3	Boynuziylang	Boynuz ilen
5	kurban	kurbân
7	düşmanını	düşmenini
7b- 1	soylamasa	söylemese
8a- 5	yavrisunıng	yanrısınunıng
10a- 1	kollar	göller
12	kolında	gölünde
10b- 6	boynı yokun	boynı yoğun
11a- 7	maral	marâl
11b-2,3,4	kal'elerüng	kal'alarunıng
13	pâdişâhı	pâdişâsı
12a- 1	edeng	ideng
6	kollarında	göllerinde
10	Eymür	Eymür
12b- 2	Dagıstana	Dagıstâna
9	bahadır	bahâdır
13	bürgüt ... serhad	bürküt ... serhâd
13a- 11	Cangı Begi ... kayım	Cangı Begi ... kâyim
13b- 6	bugda denli	bugda dâneli
15a- 3	elindeng	elindeng
4	yetürür	yetürür
15b- 10	kolung	gölüng
16a- 1	ögünde	öginde
17a- 3	Dedem Korkud der	Dedem der
17b- 1	yadlar kavım	yâdlar kavım
13	müslümândur	müselmândur
18a- 2	İmân	İmân
8	Hindî eli	Sindî eli

11	Halhal	Halhâl
18b- 3	Şerül	Şerir
9	Dolısında	Dolusunda
11	Hak kapusunda	Hakk kapusunda
19a- 1	Kurân	Kur'ân
3	Hak	Hakk
19-b 9,10	Sagdaki begler saga	Sakdaki begler saka
24a- 5	geleng	geleng
11	kâküllice	keküllice < Moğ. <i>kekül</i> (>Fars. <i>kâkül</i> > Tü.) (Arap harfleri ile: <i>kef-elif+kef+vav+lâm. Arap</i> <i>Harfleri ile yazılan Türkçe ünsüzler her zaman</i> <i>kısa okunur.)</i>
27a- 8	yetişende	yetişende
29b- 9	yeglüğüng	yeglülünge

2019 yılının yarısında ortaya çıkan Dede Korkut'un 3. yazma nüshası üzerinde oldukça fazla yorum yapıldı ve aynı yazmanın "fotokopi"leri üzerinden üç farklı kişi tarafından transkripsiyonları hazırlanarak Türkolojinin ve Türkologların dikkatine sunuldu. Ben bu yayımlardan şimdilik ikisini temin edebildiğim için, bu iki yayını ve (ek olarak verilen el yazmasını) yeniden, karşılaştırmalı okuyarak tenkitlerini hazırladım. M. Ekici'nin "kitap" ve dört kişinin "makale" olarak hazırladıkları yayınları kullandım.

Arap harfli Türkçe metinleri okumanın o kadar kolay olmadığını biliyorum. Çünkü, bu metinlerdeki Türkçe, Arapça, Farsça ve Moğolca sözlüklerin yazılışlarını (imlâlarını), anlamlarını; metinlerde geçen kişi, yer ve madde adlarının da ne olduklarını ve anlamlarını çok iyi bilmek gerektiğini de biliyorum.

Ekici'nin okuduğu metnin transkripsiyonundaki bazı yanlış okumalar ve anlamalar ile dört gencin hazırladığı transkripsiyondaki bazı yanlış okumaları karşılaştırarak, her iki yayındaki farklılıkları göstermek istedim. Amacım, "Dede Korkut"un bu üçüncü yazmasının okunuşunu ve metnin taşıdığı anlamı, Türkologlara daha doğru biçimde verebilmektir.

M. Ekici'nin "Ötüken" yayınları arasında çıkan kitabının kapak deseninin Dr. Mehmet SAĞ gibi Türk kültürünü çok iyi yorumlayan bir ressamın fırçasından çıkmış olması ve yazmanın varaklarının sayfalar hâlinde solda verilmesi kitabın önemini artırmaktadır. Ancak, dört gencin okudukları metinde geçen bütün kelimeleri dil ve gramer özellikleri bakımından incelemeleri, çalışmanın arkasına koydukları "açıklamalı" sözlük(ler) ve sayfa altlarında verilen 202 notta yer alan bilgiler, Ekici'nin yayınındaki eksiklikleri de göz önüne çıkarmaktadır.

El yazması bir eseri okuyabilmek için kaligrafiden çok iyi anlamak; müellif ya da müstensih hattında görülebilen yanlış yazılımları, (derkenarda yazılan notları), Arapça ve Farsça'nın gramer kurallarını çok iyi bilmek gerekmektedir. Ayrıca, o yazmanın yazıldığı coğrafyada konuşulan Türkçenin ağız (dil) özelliklerini de bilmek gerekmektedir. Orta Asya coğrafyasında yazılmış olan pek çok Türkçe eserde görülen Moğolca kelimelerin imlâları ile anlamlarını da yerlerine oturtabilmek bir dilcinin görevidir. Bu yüzden Moğolcanın kelime hazinesini, en azından F. D. Lessing'in "Moğolca-Türkçe Sözlük, I-II" adlı sözlüğünden yararlanarak değerlendirmek gerekir. (Bu sözlük, değerli Türkolog Günay Karaağaç tarafından İngilizceden Türkçeye

tercüme edilmiş olup, eser, tarafımızdan gözden geçirilip, raporu yazılarak, 2003 yılında TDK yayınları arasında yayımlanmıştır. (2. basımı 2017)

Yukarıdaki tenkitler, ortaya konulan çok iddialı bir çalışmanın eksikliklerini ve yanlışlarını okuyucunun ve öteki araştırmacıların dikkatlerine sunmak için yapılmıştır. Ekici'nin okuma (transkripsiyon) hataları ile bu hatalardan dolayı "*Türkiye Türkçesine Aktarma*"daki tutarsızlıkların da eserin 2. basımında, yukarıda belirttiğimiz düzeltmelerin dikkate alınarak yapılmasını temenni ediyorum. Böylece, gözden kaçırılmış olan yanlışlıklar düzgün olarak okuyucusuna ve **Dede Korkut** sevdalarına düzgün olarak verilmiş olur.

Eğer bu düzeltmeler dikkate alınmazsa, satış fiyatı 60. TL. olan bu eser, verilen metin tıpkıbasımlarının dışında pek bir işe yaramayacaktır.

7 Eylül 2019, Batıkent-ANKARA

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No TK/1116